נורמליזציה לעונשים אכזריים על בסיס גזעי במסווה של מאבק בטרור

עמדת מכון זולת בעניין הצעות החוק של הימין הקיצוני למאבק בטרור

בימים אלה, הימין הקיצוני מקדם בכנסת ארבע הצעות חוק דרקוניות בתירוץ שנועדו למאבק בטרור. מובילת המהלך היא מפלגת עוצמה יהודית, שותפה בכירה בממשלה, שמנהלת קמפיין בנושא ומקדמת בחסות המלחמה את האג'נדה הפוליטית של הימין הקיצוני.[1]

עמדת מכון זולת היא שהצעות החוק, שיפורטו להלן, נועדו ליצור נורמליזציה בחברה הישראלית לשלילה שרירותית, אכזרית והמונית של זכויות האדם הבסיסיות של אזרחים ותושבים פלסטינים. הצעות החוק הללו מפרות את הזכות לשוויון ומציעות להטיל עונשים אכזריים על בסיס גזעי שיחולו על פלסטינים בלבד, בין אם מדובר באזרחי ישראל או בתושבי השטחים הכבושים שבשליטתה, ובכך הן דומות לשיטות אכיפת חוק תחת משטרי האפרטהייד בדרום אפריקה. ובנוסף הן נותנות לגיטימציה לטרור יהודי. גם אם הצעות החוק לא יעברו בפועל, המטרה של הקמפיין המתוזמר להעלאתן על סדר היום היא להפעיל לחץ ציבורי ולהקצין את השיח, במטרה לנרמל עמדות ימין קיצוני גזעניות במסווה של עיסוק במאבק בטרור.

אלה הן ארבע ההצעות שמקדם הימין הקיצוני:

1. **הצעת חוק גירוש משפחות מחבלים** – מוצע ששר הפנים יהיה רשאי, לאחר שימוע, להורות על גירוש בני המשפחה הגרעינית של מחבל, אם מי מהם ידע מראש על תוכניתו לבצע מעשה טרור, הביע תמיכה או הזדהות עם מעשה הטרור או פרסם דברי שבח, אהדה או עידוד למעשה הטרור, או אם מי מבני המשפחה קיבלו השראה מגוף תומך הטרור והוכח שהזדהו עם אותו ארגון. מוצע שהגירוש ייעשה מחוץ למדינת ישראל או לשטחים בשליטתה.[2]

   ההצעה אינה כוללת הסבר לגבי אופן ביצוע הגירוש (לאן הוא ייעשה וכיצד), ואינה כוללת התייחסות לאחראי על צרכיהם של המגורשים, ולכן מהווה כפייה מכוונת של תנאי חיים המיועדים לגרום להרס פיזי. ההצעה מפרה את האיסור על ענישה קולקטיבית ופוגעת בזכויות המוכרות בפסיקה ובחוק בישראל ובחוק הבינלאומי להליך הוגן, לחופש התנועה ולכניסה של אדם לארצו, לכבוד, לבריאות ולדיור, לחיי משפחה וכן מפרה זכויות מיוחדות המוקנות לילדים.

2. **הצעת חוק לביטול אזרחותו או תושבותו של מי שמעודד או מסית לטרור** – מוצע לקבוע שיהיה ניתן לבטל את אזרחותו או תושבותו של מי שביצע עבירה לפי סעיף 24(ב) לחוק המאבק בטרור

---

[1] השר בן גביר בדרישה לנתניהו: "לקדם את חוק עונש מוות למחבלים וחוקי הרתעה נוספים", **אתר מפלגת עוצמה יהודית** (10.10.2024).

[2] הצעת חוק גירוש משפחות מחבלים, התשפ"ד-2023, **אתר החקיקה של הכנסת**. יצוין כי ההצעה הוגשה במקור בדצמבר 2023 על ידי חבר הכנסת אלמוג כהן מעוצמה יהודית וביוני 2024 מוזגה עם הצעת החוק לביטול אזרחותו או תושבותו של מי שמעודד או מסית לטרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד–2024.

שנעשתה בזמן מלחמה או פעולה צבאית משמעותית, ונידון למאסר בפועל.[3]

ההצעה פוגעת בזכות לאזרחות המוכרת בפסיקה ובחוק בישראל ובחוק הבינלאומי כאחת הזכויות החיוניות, שכן היא מהווה תנאי הכרחי לקיומן של שאר זכויות היסוד של אדם. הגרסה הנוכחית של הצעת חוק זו, שעליה חתומים לא רק חברי כנסת מעוצמה יהודית אלא גם ממפלגת הליכוד וממפלגת ישראל ביתנו שבאופוזיציה, נמצאת בהכנה לקריאה שניה ושלישית נכון לאוקטובר 2024.

3. **הצעת חוק לקביעת עונש מוות למחבלים** – מוצע לקבוע הטלת עונש מוות על אדם שגורם בכוונה או באדישות למותו של אזרח ישראל כשהמעשה נעשה מתוך מניע של גזענות או עוינות כלפי ציבור, ומתוך מטרה לפגוע במדינת ישראל ובתקומת העם היהודי בארצו.[4]

ההצעה מפרה את האיסור המוחלט על עינויים ופוגעת בזכות לחיים המוכרת בפסיקה ובחוק בישראל ובחוק הבינלאומי.

4. **הצעת חוק להריסת בתים של מחבלים שהם אזרחים ישראלים** – מזה מספר שנים שהימין הקיצוני מנסה לקדם הצעות חוק להריסה עונשית של בתי מחבלים פלסטינים שהם אזרחים ישראלים.[5] בשלב זה לא ברור מה נוסח ההצעה שמפלגת עוצמה יהודית מעוניינת לאשר בכנסת, אך ראש הממשלה נתניהו הודיע שיקיים בקרוב דיון בעניין בקבינט המדיני-ביטחוני.[6] חשוב לציין שכבר כיום מבוצעת באישור בג"ץ הריסת בתי מחבלים בגדה המערבית. בניגוד לנטען בימין ובימין הקיצוני, לא נקבע בבג"ץ שהחוק המתיר הריסת בתי מחבלים חל רק על פלסטינים. נהפוך הוא, שופטי בג"ץ קבעו כי כוחה של תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945 יפה הן ביחס למחבלים ערבים והן ביחס למחבלים יהודים, הכל בהתאם לנסיבות הזמן והמקום, ולאמות המידה שנקבעו בפסיקה ביחס להפעלתה.[7] השופט נעם סולברג דחה את הטענה שמדובר באפליה של המפקד הצבאי בין פלסטינים לבין יהודים שכן "במגזר היהודי אין צורך באותה הרתעה סביבתית שהיא תכליתה של הריסת הבתים",[8] אך סוגיית האפליה טרם הוכרעה בבג"ץ (נקבע רק שטרם הוצגה תשתית עובדתית מספקת לעניין).

ההצעה מפרה את האיסור על ענישה קולקטיבית ופוגעת בזכויות המוכרות בפסיקה ובחוק בישראל ובחוק הבינלאומי להליך הוגן, לכבוד, לקניין, לדיור, לחיי משפחה וכן מפרה זכויות מיוחדות המוקנות לילדים.

---

[3] הצעת החוק לביטול אזרחותו או תושבותו של מי שמעודד או מסית לטרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד–2024, **אתר החקיקה של הכנסת**.
[4] הצעת חוק העונשין (תיקון - עונש מוות למחבלים), התשפ"ג-2023, **אתר החקיקה של הכנסת**.
[5] ר' למשל, הצעת חוק לתיקון פקודת מניעת טרור (הריסת בית פעיל טרור), התשס"ח-2008, **אתר החקיקה של הכנסת**.
[6] אברהם פריינד, רה"מ הודיע כי ידונו בקרוב בהריסת בתי מחבלים ישראליים, **בחדרי חרדים** (11.10.2024).
[7] בג"ץ 5376/16 **חוסין אבו חדיר נ' שר הביטחון** (פורסם בנבו, 4.7.2017).
[8] בג"ץ 7040/15 **פדל מוסטפא פדל חמאד נ' המפקד הצבאי באזור הגדה המערבית** (פורסם בנבו, 12.11.2015).

אוסף ההצעות החוק הללו נועד ליצור נורמליזציה בחברה הישראלית לשלילה שרירותית, אכזרית והמונית של זכויות האדם הבסיסיות של אזרחים ותושבים פלסטינים. ההצעות עושות נורמליזציה לענישה קולקטיבית, להריגה, לגרימת נזק גופני או נפשי חמור, להרס משפחות וילדים, לפגיעה בחירויות ובכבוד, לעינויים ולכפייה מכוונת של תנאי חיים המיועדים לגרום להרס פיזי.

מזה שנים שיש בימין הקיצוני בישראל קריאות ותוכניות להוצאות להורג, גירוש וביטול המעמד של אזרחים ותושבים פלסטינים. מתוכניות הרב מאיר כהנא ותנועת כך ועד ל"תוכנית ההכרעה" של שר האוצר בצלאל סמוטריץ'.[9] אולם עתה הימין הקיצוני מנצל את האווירה הציבורית הקשה לנוכח הטבח שביצע החמאס ב-7.10.2023 ואת מצב המלחמה הנמשך למעלה משנה, כדי לקדם את מימושן של תוכניות מרחיקות לכת אלה. אמנם כיום הצעות החוק ממוקדות באינדיבידואלים (בהתייחסן ל"מחבלים" ולבני משפחתם הגרעינית), אך הן עושות נורמליזציה בציבור הישראלי לעונשים קיצוניים ואכזריים, המוטלים גם על מי שאין להם קשר ישיר לביצוע העבירה, כמו ילדים. בעתיד יהיה ניתן לבצע תיקונים נוספים ולהרחיב את המעגלים שהן יחולו עליהם. למשל, להרחיב את עונשי המוות וביטול האזרחות והתושבות לעוד עבירות, וכן להרחיב את עונש הגירוש למעגל גדול יותר של בני משפחה, שכנים, חברים ותושבים באותה הקהילה.

בנוסף, הצעות החוק מפרות את הזכות לשוויון, מציעות הטלת עונשים קיצוניים ואכזריים על בסיס גזעי ויחולו על פלסטינים בלבד, ולא על אזרחים ותושבים יהודים. הדבר עולה הן מנוסח ההצעות והן מהדיונים בכנסת והסברי חברי הכנסת שהגישו ומקדמים אותן. כך למשל, בהצעת חוק גירוש משפחות מחבלים נקבע ש"מחבל" הינו "אדם שהוא פעיל טרור כהגדרתו בחוק להקפאת כספים ששילמה הרשות הפלסטינית בזיקה לטרור מהכספים המועברים אליה מממשלת ישראל, התשע"ח-2018", וכן בהצעת חוק לקביעת עונש מוות למחבלים מוצע שתידרש "מטרה לפגוע במדינת ישראל ובתקומת העם היהודי בארצו". בדיון בקבינט המדיני-ביטחוני, השר לביטחון לאומי בן גביר טען שההריסות המוצעות יבוצעו רק בבתים של אזרחים לא יהודים.[10] לכן לא מפתיע ששתיים מהצעות החוק מזכירות שיטות "אכיפת חוק" של משטרי האפרטהייד בדרום יבשת אפריקה:

- **הצעת החוק לגירוש משפחות מחבלים דומה לשיטת ההגליה של משטר האפרטהייד בדרום אפריקה (Banishment):** בדיון בוועדת הכנסת שהתקיים ביום 15.10.2024,[11] היועצת המשפטית לכנסת, עו"ד שגית אפיק, אמרה כי יש בעיות בנוסח הקיים בפן החוקתי והיישומי: "העבירות כאן הם ברף ענישה נמוך. ועליהם אתם מבקשים לגזור דין של גירוש. יוצא שהחוק מחמיר עם קרוב המשפחה יותר מאשר עם המחבל עצמו, כי המחבל מקבל משפט ואילו קרוב המשפחה לא... לפי נוסח החוק, לא ברור לאן ואיך מגרשים, מי הגורם הממשלתי שיבצע, ולכמה זמן הוא יגורש. הגירוש לא כולל שלילת האזרחות ולכן הזכויות שלו לכאורה נשארות". משטר האפרטהייד

[9] דניאל בלטמן, תוכנית השלבים של סמוטריץ', **הארץ** (8.7.2017).
[10] אברהם פריינד, רה"מ הודיע כי ידונו בקרוב בהריסת בתי מחבלים ישראליים, **בחדרי חרדים** (11.10.2024).
[11] ועדת הכנסת דנה בהצעת חוק לגירוש משפחות מחבלים, **אתר הכנסת - חדשות הכנסת** (15.10.2024).

בדרום אפריקה גירש אזרחים ואזרחיות אפריקאים לאזורים נידחים של המדינה. הגירוש בוצע מכוח סעיף 5(1)(b) בחוק Native Administration ללא הליך משפטי (בישראל מוצע ששר הפנים יהיה המוסמך), כאשר רבים מן המוגלים חיו ברעב ובעוני מחרידים, והיה אסור להם להיות בקשר עם איש מלבד עם כוחות הביטחון. צווי ה-banning הגבילו את חופש התנועה של אזרחים ואזרחיות לאזורים מצומצמים ואסרו עליהם ליצור קשר עם אחרים, להיות פעילים בארגונים פוליטיים ולהשתתף באסיפה של יותר מבן אדם אחד. מטרת הצווים הייתה לבודד מתנגדי משטר מהחברה ולמנוע מהם להתפרנס. דוגמה מפורסמת להגליה פנימית הייתה אשתו של נלסון מנדלה, Winnie Mandela, אשר הוגלתה ל-8 שנים, חויבה להתגורר עם ביתה בבית קטן ללא מים וחשמל, והייתה תחת מעקב ופיקוח תמידיים.[12]

- **הצעת החוק לקביעת עונש מוות למחבלים דומה לעונש המוות שנקבע על ידי משטר האפרטהייד ברודזיה וחל רק על אפריקאים:** המשטר הדיקטטורי של המיעוט הלבן ברודזיה חוקק בשנת 1960 את חוק Law and Order (Maintenance) במסגרת ה"מאבק בטרור". בסעיף 37 נקבע עונש מוות על הצתה ושימוש בחומרי נפץ ממניע אידאולוגי. בשנת 1967 החוק תוקן ועונש המוות הורחב גם לעבירה של נשיאת נשק במטרה לבצע פשע ממניע אידאולוגי. בשנת 1974 החוק תוקן ועונש המוות הורחב גם לעבירה של גיוס לתנועות השחרור.[13] בין השנים 1968-1979, מומשו כ-210 עונשי מוות.[14]

בנוסף לפגיעתן באזרחים ותושבים פלסטינים, הצעות החוק נותנות לגיטימציה לטרור יהודי. באוגוסט 2024 כתב ראש השב"כ רונן בר לראש הממשלה בנימין נתניהו, לשרי הממשלה וליועצת המשפטית לממשלה, כי הטרור היהודי מסכן את קיומה של המדינה.[15] אך הצעות החוק המוזכרות לעיל לא חלות על טרור יהודי מתוך בחירה מודעת, הנובעת מתפיסת הימין הקיצוני ששוללת את הגדרתן של פעולות "תג מחיר" ופשיעה לאומנית יהודית כ"טרור". כך למשל, השר בצלאל סמוטריץ' טען כי "הרצח בדומא, עם כל חומרתו, הוא לא אירוע טרור".[16] השר איתמר בן גביר, שבמשך שנים ארוכות הייתה תלויה בסלון ביתו תמונתו של ברוך גולדשטיין שביצע את הטבח במערת המכפלה, הסביר שבעיניו "הוא אדם שעבד למען אהבת ישראל".[17] לכן, אין זה פלא שבהצעת החוק לביטול אזרחותו או תושבותו של מי שמעודד או מסית לטרור, תומכים חברי כנסת מהימין הקיצוני שבעצמם מעודדים ומסיתים לטרור יהודי. הדבר ממחיש את מטרת הצעות החוק הללו, לקדם ענישה על בסיס גזעי, במסווה של מאבק בטרור.

כתיבה וייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

---

[12] The ugly truth about banishment, *Rhodes University*; Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report, Volume 2, *the doj&cd website* (Department of Justice and Constitutional Development, Republic of South Africa).

[13] Rhodesia/Zimbabwe, *Amnesty International Briefing* (March 1976).

[14] Andrew Novak, Abuse of state power : the mandatory death penalty for political crimes in Southern Rhodesia, 1963-1970, *Fundamina : A Journal of Legal History*, Volume 19, Issue 1 (2013).

[15] יהונתן ליס, ראש שב"כ במכתב לנתניהו ולשרים: הטרור היהודי מסכן את קיום המדינה, **הארץ** (22.8.2024).

[16] אריק בנדר, ח"כ בצלאל סמוטריץ': "הרצח בדומא, עם כל חומרתו, הוא לא אירוע טרור, נקודה", **מעריב** (10.12.2015).

[17] עמית סלונים, "27 שנים עברו, אבל אתם בחיים לא תסלחו לי": איתמר בן גביר פותח הכול, **וואלה** (15.9.2023).